

Kas Eestist võiks saada rahvusvaheline haridusmagnet?

H e l i A r u

Haridus- ja teadusministeeriumi nõunik

Eesti ülikoolides õpib ligi neli korda vähem välismaa noori kui Eesti noori teiste maade kõrgkoolides.

Eesti gümnaasiumilõpetanute valikud edasiõppimiseks on avaramad kui kunagi enne. Ehkki piirid raja taha õppima asumisele seab Eesti inimeste keskmine sissetulekutase, teadvustavad noored õppimisvõimalusi väljaspool Eestit üha selgemalt.

Iseenesest pole huvis välismaal õppida midagi halba – juba praegu on paljud Eesti ühiskonnas tuntud 30–40-aastased saanud diplomi välismaal. Väliskõrgkoolis õppimise kogemus annab eluks kaasa hulga kasulikke kogemusi – on selleks siis maailmapildi avardumine, osasaamine teistsugusest akadeemilisest kultuurist, suhtlemine oma eriala õppejõududega või teadmine, et suudad võrreldes ja teistsuguses kultuurikeskkonnas hakkama saada.

OECD statistika kohaselt õppis 2006. aastal väljaspool Eestit 4340 üliõpilast, s.o 6% tollel õppeaastal Eestis õppivatest tudengitest. Võrreldes Euroopa Liiduga liitumise aastaga oli välismaal õppivate noorte arv kasvanud 9% (2004. a vastavalt 3971). Kui hinnata keskmise stuudiumi pikkuseks viis aastat, võiks igal aastal Eestist välismaale õppima suunduvate noorte suurusjärk olla 800–900 inimest. See on niisama palju noori kui 2008/09. õppeaastal alustas õpinguid meie ülikoolides integreeritud õppekavadel. Nendest noortest tunnevad küllap juba praegu puudust Eesti kõrgkoolid, kus vastuvõtt eelmise aastaga võrreldes langes. Kuid veel suuremat puudust tunneb nendest Eesti ühiskond, juhul kui nad tulevikus otsustavad, et ei seo oma edasist professionaalset elu Eestiga. See on tõeline probleem.

Kuhu meie noored õppima lähevad? Üllatusi siin pole. Populaarsemate sihtriikide tipust leiame Venemaa (812 üliõpilast), Saksamaa (800), Soome (629), Ühendkuningriigi (362), Ameerika Ühend-

riigid (332) ja Rootsi (258). Taanis õppivate Eesti tudengite arv oli mõnevõrra väiksem (116). Neid numbreid tuleb aga vaadata kontekstis ning siis on meil tööpoolest põhjust muretseda ja kaaluda, kas riik peaks oma senised poliitikad ümber hindama.

Eestis on kiire majanduskasvu aastatel (2003–2007) kõrghariduse riiklik rahastamine osakaaluna SKT-st järjepidevalt langenud, 2007. aastal panustasime oma rahvuslikust kogutoodangust kõrgharidusele 0,86% (võrdluseks, et Lätis oli vastav näitaja 0,88%, Leedus 1,04%, Sloveenias 1,27%, Soomes 2,01%). Vaadeldes kulutusi ühe õppuri kohta kõrghariduse tasandil (riigi ostujõu standardit arvestades, nii riigi kui erasektori kulud), oli Eestis keskmine kulu Läänemere piirkonnas üks väiksemaid (2005. aastal Eestis 3330, Lätis 3765, Leedus 3801 ning Soomes 10 390 eurot). Suuremad kulutused võimaldavad palgata ka paremaid õppejõude ning tagada nüüdisaegsemat õppekeskkonda, toimida rahvusvahelise magnetina. Kui vaadelda lisaks ka teadus- ja arendustegevusele tehtavaid kulutusi, siis näeme, et hoolimata sellest, et kogusummana on T&A kulutuste maht tõusnud kiirelt, investeerib meie erasektor pigem aparatuuri ning ebapiisavalt arendustegevusse. Statistikaameti andmetel (Eesti Statistika 2008. Teadus, tehnoloogia, innovatsioon: innovaatiivne tegevus 2004–2006: TDI431: ettevõtete innovatsioonikulutused innovaatiivse tegevuse liigi ja tegevusala järgi, 2006. <http://www.stat.ee/valdkonnad>) moodustasid erasektori 2006. a innovatsioonikulutustest 87% kulutused masinate, seadmete ja tarkvara soetamiseks ning teadus- ja arendustegevus moodustas ainult 12% innovatsioonikulutustest (2007. a oli T&A kulutuste üldine maht

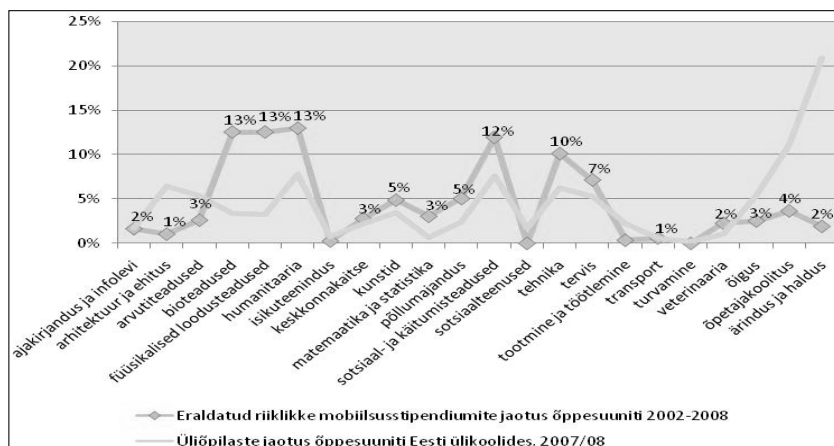
1,14% SKT-st, sellest 0,52% SKT-st olid riigi kulutused ning 0,47% äri sektori kuld). Ehk võiks küsida, kas meil on ikka piisavalt töökohti, kuhu välismaal kõrghariduse omandanud noortel oleks huvitav tööle asuda.

Seega on ajude äravoolu probleem Eesti jaoks tõsine. Me ei pruugi seda iga päev tunnetada, kuid kui vaadelda laiemaid rahvusvahelisi protsesse, on oht reaalne ja eriti teravalt tunnetatav tulevikus, kui kirjeldatud trendides muutusi ei tule.

Samas ei maksa keskmisi statistilisi näitajaid analüüsides unustada, et meie ülikoolides on teadusrühmi ja õppejõu-

Akadeemia Nord	11
EELK usuteaduse instituut	1
Eesti infotehnoloogia kolledž	3
Eesti kunstiakadeemia	6
Eesti maaülikool	108
Eesti mereakadeemia	2
Eesti metodisti kiriku teoloogiline seminar	12
Eesti muusika- ja teatriakadeemia	50
Estonian Business School	22
Euroülikool	2
Audentese rahvusvaheline ülikool	353
Kõrgkool I Studium	9
Lääne-Viru rakenduskõrgkool	2
Mainori kõrgkool	8
Majanduse ja juhtimise instituut	5
Sotsiaal-humanitaarinstituut	3
Tallinna kommertskolledž	1
Tallinna majanduskool	1
Tallinna pedagoogiline seminar	1
Tallinna tehnikakõrgkool	3
Tallinna tehnikaülikool	65
Tallinna ülikool	129
Tartu kõrgem kunstikool	5
Tartu ülikool	228
Võrumaa kutsehariduskeskus	2
Kokku	1032

Tabel 1. Välisüliõpilased Eesti kõrgkoolides 2007/08. äa.

Joonis. Riiklike mobiilsusstipendiumite jaotus õppesuundade lõikes aastatel 2002–2008 võrreldes Eesti üliõpilaste jaotusega 2007/08. õppeaastal. Joonisel kajastatud statistika on antud absoluutarvudes järgnevas tabelis.

	2002/03.–2007/08. õa		2007/08. õa	
	Eraldatud stipendiume	Osa-kaal	Üli-õpilasi	Osa-kaal
ajakirjandus ja infolevi	19	2%	260	2%
arhitektuur ja ehitus	12	1%	969	6%
arvutiteadused	30	3%	812	5%
bioteadused	144	13%	502	3%
füüsikalised loodusteadused	144	13%	496	3%
humanitaaria	149	13%	1168	8%
isikuteenindus	3	0%	117	1%
keskkonnakaitse	32	3%	334	2%
kunstimajandus	56	5%	517	3%
matemaatika ja statistika	35	3%	107	1%
põllumajandus	58	5%	358	2%
sotsiaal- ja käitumisteadused	137	12%	1133	8%
sotsiaalteenused	0	0%	258	2%
tehnika	116	10%	939	6%
tervis	82	7%	797	5%
tootmine ja töötlemine	4	0%	327	2%
transport	7	1%	87	1%
turvamine	0	0%	28	0%
veterinaaria	26	2%	154	1%
õigusteadus	29	3%	815	5%
õpetajakoolitus	42	4%	1668	11%
ärindus ja haldus	22	2%	3131	21%
KOKKU	1147	100%	14977	100%

Tabel 2. Riiklike mobiilsusstipendiumite jaotus õppesuunati 2002/03.–2007/08. õa võrrelduna üliõpilaste jaotusega vastavates õppesuundades 2007/08. õa.

* Mobiilsusstipendiumite hulka on arvestatud Kristjan Jaagu programmi ning RKT välisülikooli suunamise skeemid.

de, kelle tööd rahvusvaheliselt väga tunnustatakse ja kelle töö vastu on arvestatav huvi. Hiljuti Eestit külastanud USA Standfordi ülikooli esindaja oli väga huvitatud TTÜ küberkaitse, kütuse- ja päikeseelementide uurimistööst. Traditsiooniliselt püsib rahvusvahelisel tasan-

dil huvi Tartu ülikooli soome-ugri keeleteaduse ning semiootika vastu. Õppepoolel jätkub välisüliõpilaste huvi TÜ arstiteaduskonna ning maaliikooli veterinaariaõpingute vastu. Rahvusvahelist nähtavust taotleb aktiivselt Tallinna ülikooli Balti meedia- ja filmikool. Haridus-

ja teadusministeerium on erigrantidega toetanud veel kunstiakadeemia animatsiooni, TÜ rakendusliku mõõdeteaduse, TÜ ning TTÜ ühisõppekavana pakutava tarkvaratehnika magistriõppekavu, et aidata saavutada laiemat rahvusvahelist kõlapinda. Tartu ülikooli krüptograafia ja majanduse ning Tallinna ülikooli infojuhtimise õppekavad osalevad Euroopa Liidu elitaarses Erasmus Munduse programmis, mille raames saavad teiste kontinentide helged pead võimaluse õppida Euroopas. Kokku oli Eesti kõrgkoolidesse immatrikuleeritud 2007/08. õa 1032 välisüliõpilast, valdavalt Soomest ja Lätist, kuid esindatud on ka eksootilisemad riigid. Neile lisandus üle 500 Euroopast pärit vahetusüliõpilase, kes õppisid meil Erasmuse programmi raames.

Haridus- ja teadusministeeriumile on kõrghariduse rahvusvahelistumise teema oluline. Välja on töötatud asjakohased strateegilised tegevussuunad ning kinnitatud toetusprogramm DoRa, mida rahastatakse Euroopa sotsiaalfondist. Programmi raha, mis suunatakse kõrgkoolide rahvusvahelistumise toetuseks, on kuni aastani 2015 ligi pool miljardit Eesti krooni. Kuid see ressurss on mõeldud ainult täiendama Eesti riigieelarvest eraldatavat. Eesti kõrgkoolide rahvusvahelise konkurentsivõime eest peame vastutama siiski meie ise.

Statistikat

Alates 2003. a toetatakse Eesti kõrgkoolide magistrantide, doktorantide ning noorte õppejõudude osalust rahvusvahelistes võrgustikes Kristjan Jaagu programmi kaudu (programmil on eri toetuskeemid: kuni 21 päeva, kuni viis kuud ja kuni üks aasta). Stipendiumi keskmine suurus varieerus sõltvalt toetuskeemi pikkusest: kuni 21-päevastes välissõitides 14 020 krooni stipendiaadi kohta, kuni viiekuulistes välislähetustes 57 850 ning kuni aastastel lähetustel 162 815 krooni (2007/08. õa andmed).

Lisaks lühiajalistele mobiilsusskeemidele toetatakse riikliku koolitustellimuse raames doktorantide õpinguid välisülikoolides eesmärgiga valmistada ette uus põlvkond õppejõude. Alates 2002/03. õa on selle toetuskeemi raames saanud stipendiumi välisülikoolis õppimiseks 94 doktoranti, kellest 17 oli 2008. a oktoobriks oma kraadi kaitsnud ja pöördunud tagasi Eestisse.